

**TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ'NÜN
KURULUŞUNUN 90. YILI ÖZEL SAYISI**

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ**

Yıl: 2014

Cilt: 24/Bahar

ISSN: 0085-7432

TÜRKİYAT MECMUASI

KURUCU

ORD. PROF. M. FUAD KÖPRÜLÜ

MÜDÜR

PROF. DR. A. AZMİ BİLGİN

İSTANBUL

Türkiyat Mecmuası

Cilt: 24/Bahar, 2014, ISSN: 0085-7432

Sahibi/Owner

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü adına Müdür
Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN

Editörler/Editors

Doç. Dr. Abid Nazar MAHDUM
Doç. Dr. İbrahim ÇEŞMELİ
Yrd. Doç. Dr. Ayna Askeroğlu ARSLAN

Yazı İşleri Müdürü/Editor in Chief

Yrd. Doç. Dr. Sinan ÇİTÇİ

E-Dergi Yöneticisi/E-Journal Director

Doç. Dr. İbrahim ÇEŞMELİ

Dergi Sekreteryası/Journal Secretariat

Öğr.Gör. Dr. Fatma Meliha ŞEN
Arş. Gör. Selim AHMETOĞLU
Arş. Gör. Yusuf ÜNAL

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN
Prof. Dr. Mualla Uydu YÜCEL
Doç. Dr. Abid Nazar MAHDUM
Doç. Dr. İbrahim ÇEŞMELİ
Yrd. Doç. Dr. Cemal AKSU
Yrd. Doç. Dr. Ayna Askeroğlu ARSLAN
Yrd. Doç. Dr. Ramazan BALCI
Yrd. Doç. Dr. Sinan ÇİTÇİ
Yrd. Doç. Dr. Ömer KUL

**YILDA İKİ KERE ÇIKAR
ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİDİR**

Semi-annually / International Refereed Academic Journal

**Türkiyat Mecmuası, ASOS Index, MLA International Bibliography ve
EBSCO (Academic Search Complite) tarafından taranıp
indekslenmektedir**

Türkiyat Mecmuası is being indexed by ASOS Index, MLA International
Bibliography and EBSCO (Academic Search Complite)

**Dergimizdeki yazılar, kaynak gösterilerek alıntılanabilir.
Yazıların tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.**

Quotations are allowed by indicating the source. All responsibilities of the
articles belong to the writers

Baskı/Print

Step Ajans Reklamcılık Matbaacılık Tanıtım ve Organizasyon Ltd.Şti.
Göztepe Mh. Bosna Cd. No:11 34200 Bağcılar/İSTANBUL
Telefon: 0212 446 88 46
E-posta: stepajans@gmail.com
Matbaa Sertifika No: 12266

Yazışma Adresi/Correspondence Address

İ.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Horhor Cad. Kavalalı Sk. 5/4, 34080
Fatih/İstanbul
Telefon: +90-212-440 00 00-26654
E-posta: turkiyatmecmuasi@istanbul.edu.tr

YURT DIŐI TEMSİLCİLERİ / REPRESENTATIVES ABROAD

ABD/USA

Prof. Dr. M.Őukrü HANİOĐLU

Princeton University, Department of Near Eastern Studies, 110 Jones Hall, Princeton,
New Jersey 08544, USA

AVUSTURYA/AUSTRIA

Dođ. Dr. Edith Gölçin AMBROS

Vienna University, Department of Near Eastern Studies Faculty of Philological and
Cultural Studies 1090 Wien, Spitalgasse 2, Hof 4 (Campus)/Austria

HOLLANDA/The NETHERLANDS

Prof. Dr. Uwe BLAESING

Leiden University – LUCL, P.O. Box 9515, NL-2300 Leiden / The Netherlands

MISIR/EGYPT

Prof. Dr. Shawky HASSAN,

Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi Dođu Dilleri Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı
Őubesi. P.K. ORMAN 44 Giza/Mısır

NAHCİVAN

Elxan YURDOĐLU

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Nahçıvan Bölümü, İnce Sanatlar, Dil ve
Edebiyat Enstitüsü, Folklorőinaslık Őubesi, Nahcivan-76,

Nahcivan Özerk Cumhuriyeti

POLONYA/POLAND

Dođ. Dr. Öztürk EMİROĐLU

Uniwersytet Warszawski Wydział Orientalistyczny Zakład Turkologii i Ludow Azji
Środkowej Ul. Krakowskie Przedmieście 26/2800-927, Warszawa/Polska

Değerli Okuyucular,

Türklük bilimi araştırmalarının Türkiye'deki en eski merkezi İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'dür. Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle hazırlanan 12 Kasım 1924 tarihli, 1111 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile kurulmuştur. Bu Kararname'nin birinci maddesi, Enstitünün kuruluş ve işleyişini belirlemektedir: "*Türklüğe âit bilumum ma'rifet ve řu'beleri hakkında tetkikat ve neşriyyatta bulunmak, Türkiye hâricindeki müessesât-ı mümâsile ile te'sis-i revâbit ederek beynelmilel bir merkez-i ilmî vazîfesini îfâ etmek maksadıyla İstanbul Darülfünûnu Edebiyat Fakültesine mülhak Türkiyat Enstitüsü teşkil edilmiştir.*" Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türklerle ilgili her çeşit araştırma ve incelemeler yapmak için kurulmuş ve Fuad Köprülü de müdür olarak tayin edilmiştir.

Daha önceden satın alınıp İstanbul'a getirilmiş olan, Hakas Türklerinden, Türkolog Nikolay Fedoroviç Katanov'un (1862-1922) zengin kitap koleksiyonu, Enstitüye devredilerek kurulması amaçlanan Türklük ihtisas kütüphanesi için ilk adım atılmıştır. Zamanla eklenen yeni koleksiyonlar ve bağışlarla Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünün kütüphanesindeki kitap sayısı 50.000'e ulaşmıştır. Kütüphanede bulunan koleksiyonlardan Katanov'un kitapları dışında el yazmaları ile Hüseyin Sadeddin Arel'in bağışladığı kitaplar ve müzik notaları zikredilmeye değer. Ayrıca Türk edebiyatı, tarihi ve sanatı ile ilgili daha çok 1980 yılından önce yapılmış mezuniyet, yüksek lisans ve doktora tezlerinin önemli kısmı da Enstitü kütüphanesinde bulunmaktadır.

Türkiyat Enstitüsü tarafından çıkarılan ve ilk cildi 1925'te basılan *Türkiyat Mecmuası*, zaman zaman kesintiye uğrasa da, yılda iki defa çıkan hakemli bir dergi olarak yayın hayatına devam etmektedir. 2014 yılı Enstitünün 90. kuruluş yılı olması dolayısıyla *Türkiyat Mecmuası*'nın 24/Bahar cildi, özel sayı olarak hazırlanmıştır. Bu cilt için daha önce Enstitüde görev yapmış müdürlerimiz başta olmak üzere çeşitli hocalarımızdan ve meslektaşlarımızdan yazı talep ettik. Bize yazı gönderen hoca ve meslektaşlarıma teşekkür ediyorum.

Bu sayıda, Prof. Dr. Azmi Bilgin "Türk Tasavvuf Edebiyatının Mahiyeti" adlı makalesinde Türk edebiyatının bütün kollarını az ya da çok etkilemiş olan tasavvufun mahiyeti ve terminolojisi hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca mutasavvıf şairlerin şiir anlayışları ve niçin şiir yazdıkları belirtilmektedir.

Prof. Dr. Hikmet Öksüz ve Veysel Usta'nın birlikte kaleme aldıkları "I. Dünya Savaşı Sırasında Rus Donanması'nın Trabzon Çevresini Bombalaması" adlı makalede Kafkas Cephesi için hayatî öneme sahip Karadeniz şehirlerinin ve özellikle Trabzon'un Rus gemileri tarafından uzun süre bombalanmasının askerî ve insanî boyutları üzerinde durulmaktadır. Özellikle Karadeniz'de Osmanlı gemilerinin Ruslar tarafından batırılması, bütün sahil kasabalarının gemiler tarafından top ateşine tutulup hem binaların yıkılmasına, hem de can kaybına sebep olmaları, Trabzon'un işgalinden sonra ortaya çıkan muhaceret gerçeği ele alınmaktadır.

Türklerin 11. yüzyıl ve sonrasında Orta Asya'dan batıya göç etmeleri yeni devletler kurmaları gibi siyasi sonuçlarının yanında, yeni bir yazı dilinin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle Anadolu'ya yerleşen Türklerin çoğu Oğuzlar olduğundan bu yeni coğrafyada gelişme gösteren Türk edebî dilinin temeli de Oğuzca'ya dayanmaktaydı. Prof. Dr. Mustafa Özkan, "Türkçenin Anadolu'da Yazı Dili Olarak Gelişmesi" adlı makalesinde Türk dili, tarihi ve edebiyatının bu önemli safhasını tetkik etmektedir.

Doç. Dr. Mehmet Mahir Tulum, "Cengiz Aytmatov'un İsmi Üzerinde" adlı yazısında, 20. yüzyıl Orta Asya Türk edebiyatının büyük romancısı Cengiz Aytmatov'un adı ve soyadının etimolojisiyle ilgili dikkat çekici tespitlerde bulunmaktadır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü eski müdürlerinden Prof. Dr. Mertol Tulum'un makalesi, kendisinin uzun yıllar üzerinde çalıştığı, XVII. yüzyıl Türkçesinin temel kaynaklarından olan Meninski'nin *Thesaurus* adlı eserini kaynak alıyor. "Meninski'ye Göre XVII. Yüzyıl İstanbul Türkçesi'nde /l/ Ünlüsü" adındaki yazıda, *Thesaurus*'un bir cildini teşkil eden *Grammatica Turcica* adlı gramer kitabındaki örnekler esas alınarak /l/ ünlüsünün ses değeri ve değişik dil seviyelerindeki durumu örneklerle ortaya konmaktadır.

"Karlukların Coğrafi Dağılımı Üzerine" adlı makalesinde Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, İslam öncesi Türk tarihinde öne çıkan boylardan Karlukları, tarihî kaynaklarda adlarının zikredilmesinden (627) itibaren başka Türk boyları ve devletlerle ilişkilerini de dikkate alarak incelemiştir. Yazar, II. Gök Türk Devleti'nin zayıflamasıyla daha bağımsız hareket etme imkânı bulan Karlukların Türkistan tarihinin şekillenmesindeki etkisini, Çin ve Arap kaynaklarından da yararlanarak tespit etmektedir.

Osmanlı tarihinde Tanzimat Fermanı, bir süredir devam eden ve Batılılaşma adı verilen değişimlerin devlet yönetiminde esas alındığını ilan

eden belgedir. Prof. Dr. Abdullah Uçman “Tanzimat’tan Sonra Edebiyat ve Siyaset: Namık Kemal ve Ziya Paşa Örneği” isimli makalesinde bu devrin entelektüellerinin siyasî ve edebî tercihlerinde meydana gelen değişikliklere hatta bazen ikilemlere bu iki edebiyat ve fikir adamının biyografileri ve eserleri üzerinden dikkat çekmektedir.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü eski müdürlerinden Prof. Dr. Kemal Yavuz “Türk Edebiyatında Şiir ve İlk Şiir Meclisleri” adlı makalesinde öncelikle, Türklerin en eski yazılı metinlerinden başlayarak yazılı ve sözlü edebiyat gelenekleri üzerinde durmuş; kam, baksı ve ozanların gezdikleri yerlerde, ellerindeki sazlar eşliğinde şiir meclisleri meydana getirdiklerini belirtmiş, daha sonraki asırlarda özellikle Germiyanogluları ve Osmanlılar ilişkisine dikkat çekmiştir.

Bu özel sayımızın son makalesi Prof. Dr. Mualla Uydu Yücel’e ait. “Karadeniz’in Kuzeyinde Bilinmeyen Bir Türk Boyu: Berendiler” isimli dikkat çeken araştırmada Yücel, Türk boyları tarihinde az bilinen Berendiler’i gün yüzüne çıkarmaktadır. Macar ve Rus tarihlerinde aktif rolleri olan bu Türk boyunun X-XIII. yüzyıllarda yaşadıkları bölgedeki nüfuzları, hareketleri ve yerli halka karışarak milli kimliklerini kaybetmeleri yazının konusunu teşkil etmektedir.

Bu özel sayının hazırlanmasında, hocalarla irtibat kuran Yrd. Doç. Dr. Cemal Aksu ve Yrd. Doç. Dr. Ömer Kul’un ve editörden yayın kuruluna kadar Enstitümüzde çalışan birçok arkadaşımızın katkısı olmuştur. Arş. Gör. Selim Ahmetoğlu ile Arş. Görevlisi Yusuf Ünal’ın derginin yayın aşamasına gelinceye kadarki aşamasında emekleri büyüktür. Daha önceki sayılarda olduğu gibi bu sayıdaki yazıların redaksiyon ve imlasında da Dr. Fatma Meliha Şen bize yardımcı olmuştur. Hepsine ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN

İÇİNDEKİLER

MAKALELER.....1-188

A. Azmi BİLGİN

Türk Tasavvuf Edebiyatının Mahiyeti

The Character of Turkish Sufi Literature.....1-13

Enver KONUKÇU

Konur Alp İli

Konur Alp Region.....15-24

Hikmet ÖKSÜZ-Veyssel USTA

I. Dünya Savaşı Sırasında Rus Donanmasının Trabzon ve Çevresini Bombalaması

The Bombard of the Russian Navy to Trabzon and Its Environment During the First World War.....25-51

Mustafa ÖZKAN

Türkçenin Anadolu'da Yazı Dili Olarak Gelişmesi

The Progress of Turkish as a Written Language through Anatolia.....53-73

Ahmet TAŞAĞIL

Karlukların Coğrafi Dağılımı Üzerine

On the Geographical Distribution of Karluks 75-89

Mehmet Mahur TULUM

Cengiz Aytmatov'un İsmi Üzerine

On the Name of "Cengiz Aytmatov" 91-97

Mertol TULUM

Meninski'ye Göre XVII. Yüzyıl İstanbul Türkçesi'nde /ı/ Ünlüsü

/ı/ Vowel in the 17th Century Istanbul Turkish According to Meninsky

.....99-112

Abdullah UÇMAN

Tanzimat'tan Sonra Edebiyat ve Siyaset: Nâmık Kemal ve Ziya Paşa Örneği

Literature and Politics After Tanzimat Period: The Example of Nâmık

Kemal and Ziya Paşa.....113-128

Kemal YAVUZ

Türk Edebiyatında Şiir ve İlk Şiir Meclisleri

Poetry in Turkish Literature and First Poetry Meetings.....129-161

Mualla Uydu YÜCEL

Karadeniz'in Kuzeyinde Bilinmeyen Bir Türk Boyu: Berendiler

An Unknown Turkic Tribe on the North of Black Sea.....163-188

HABER.....189-210

Müslüm YILMAZ

Türkiyat Sohbetleri 2013-2014.....189-209

YAYIM İLKELERİ VE MAKALE YAZIM KURALLARI.....211-214